

Direktiv till utredningen om framtidens e-infrastruktur för högre utbildning

Vi behöver se över e-infrastrukturen

Lärosätena behöver en ändamålsenlig e-infrastruktur. Detta har åter aktualiserats i SUHF:s styrelse under våren 2023. Styrelsen gav då uppdrag till presidiet att initiera en dialog med Universitets- och högskolerådet (UHR), Ladokkonsortiet och Vetenskapsrådet/Sunet (VR) kring utveckling av befintlig nationell samordning avseende den högre utbildningens behov av samordnade processer och infrastruktur. SUHF:s presidium har efter dialog mellan parterna enats med generaldirektörerna för VR och UHR samt styrelseordföranden för Ladokkonsortiet om att en utredning ska göras för att se över framtidens e-infrastruktur för högre utbildning.

Vi har hittills sett forskningens behov

E-infrastrukturen för forskningens behov har tidigare belysts av Tobias Krantz i betänkandet om forskningsinfrastruktur (SOU 2021:65)¹. SUHF och VR har före det tillsammans tagit fram ett inriktningsförslag för organisering av e-infrastruktur för forskning (2020)². En slutsats är att vår nationella organisation, styrning och finansiering bör ses över. SUHF och VR beskriver nuläget som att organiseringen kännetecknas av fragmentisering.

Rektorerna för tolv av Sveriges största universitet uttalade sig tillsammans om nuläget i en debattartikel publicerad i tidskriften Ny Teknik, 2021-12-31³: *”Lärosätena samverkar i dag väl med de enskilda aktörerna, men dessa har både oklara ansvar och olika huvudmän. Bristande samordning och avsaknad av en nationell strategi leder till ineffektiv resursanvändning och sämre stöd till forskningen. Sverige måste också ha en sammanhållen röst i de allt viktigare internationella sammanhangen. När stora satsningar nu görs på forskningsanknuten e-infrastruktur i Europa är det viktigare än någonsin att svensk forskning kan medverka i sådana samarbeten på ett samordnat och effektivt sätt.”*

Ingrid Pettersson har den 11 oktober 2023 överlämnat forskningsfinansieringsutredningens betänkande med förslag på en ny myndighetsstruktur till regeringen (SOU 2023:59)⁴. Hon lyfter behovet av en samordnad digital infrastruktur för forskningsändamål. I detta ingår hela den verksamhet som Sunet bedriver. Utredningens definition av digitala infrastrukturer är den som SUHF och VR formulerade i rapporten 2020, det vill säga resurser för lagring, överföring, tillgängliggörande, beräkning och analys av digitala data. Inom begreppet ryms också de kompetenser och organisationer som är nödvändiga för att forskningen ska kunna tillgodogöra sig befintliga resurser och existerande data. Utredaren föreslår att beslut om digital forskningsinfrastruktur, inklusive fördelning av medel till digitala infrastrukturer för forskningsändamål, i

¹ <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2021/08/sou-202165/>

² <https://suhf.se/app/uploads/2021/07/e-infra-Inriktningsfo%CC%88rslag-fo%CC%88r-organisering-av-svensk-e-infrastruktur-fo%CC%88r-forskning-VR-SUHF-2020-1.pdf>

³ <https://www.nyteknik.se/debatt/tolv-svenska-universitet-akut-behov-av-ny-myndighet/265782>

⁴ <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2023/10/sou-202359/>

framtiden ska fattas av det föreslagna nya "Rådet för digitala forskningsinfrastrukturer". Detta råd ska enligt betänkandets förslag bl.a. ansvara för Sunet.

Vi behöver även se på den högre utbildningens behov

Sektorn har hittills inte tagit fram någon samlad bild avseende den högre utbildningens behov. Varken Pettersson, Krantz eller vi själva har sett närmare på e-infrastrukturen för utbildningsområdet. Den utredning om Ladokkonsortiet som gjordes 2019⁵ pekar dock mot att vi har en liknande situation och behöver överväga liknande åtgärder även för detta ändamål, liknande det som har beskrivits för forskningens e-infrastruktur. I rapporten skriver utredaren om behovet av en översyn (s.12): "Vid intervjuerna, i mitt ordinarie arbete, men också efter att ha följt diskussionen kring IT-utveckling, användandet av ny teknik, exempelvis AI, och inte minst säkerhetsfrågor så rekommenderas att sektorn överväger, att tillsammans inom sektorn och med övriga intressenter, starta ett arbete med att bilda "IT-service/-utveckling för högre utbildning och forskning. //...// Mitt förslag är att initiera ett arbete inom universitet och högskolesektorn tillsammans med övriga berörda myndigheter för en framtida lösning."

Under 2023 har dialogen mellan SUHF:s presidium och ledningarna för UHR, VR och Ladokkonsortiet mejslat fram en gemensam problembild med frågeställningar som behöver beaktas för att säkerställa en ändamålsenlig nationellt samordnad e-infrastruktur för de svenska lärosätena även avseende den högre utbildningens behov. Problembilden som utgår från nuläget kan sammanfattas i de tre områden som beskrivs nedan.

1. Hur prioriterar vi, egentligen?

Vilka tjänster (system/funktionalitet) behöver vi? Kravfångst, behovsanalys och beslut om prioriteringar utförs i nuläget av tre separata stödjande organisationer och vid varje lärosäte för sig. Vem bör egentligen bygga eller upphandla de olika tjänster som den högre utbildningen behöver och hur gör vi en samlad prioritering?

Några aktuella exempel på egenutveckling eller upphandling av tjänster med stor betydelse för lärosätenas utbildningsverksamhet är Individuell studieplan (e-ISP), VFU-stödsystem, stipendiesystem, lärplattformar/LMS (t.ex. Canvas) och tjänster för onlineundervisning/möten (t.ex. Zoom), etc. Vidare finns flera olika pågående initiativ kring kompetensförsörjning och livslångt lärande som pekar mot delvis nya behov med ytterligare krav på god nationell samordning av e-infrastrukturen, för att stödja mer agila arbetssätt för lärosätenas utbildningsverksamhet. För sektorn handlar allt detta om betydande investeringar och driftskostnader som tillsammans utgör en helt nödvändig infrastruktur för den högre utbildningen. För lärosätena är det viktigt att finansieringen är stabil över tid och att de lösningar som tas fram motsvarar verksamhetens behov samt är väl samordnade och kostnadseffektiva.

Lärosätenas e-infrastruktur behöver också, liksom övrig infrastruktur (exempelvis fastigheter), ge goda förutsättningar för akademiska miljöer där forskare och studenter kan mötas och forskningsanknuten utbildning och utbildningsanknuten forskning kan bedrivas med hög internationell kvalitet. Detta behöver tydligt återspeglas i uppdrag till stödjande organisationer.

Sektorn behöver en mer organiserad samverkan och insyn i de stödjande organisationernas processer. Men, vore det tillräckligt? För forskningens behov har vi tidigare konstaterat att "en nationell kommitté som läggs ovanpå de existerande organisationerna med deras styrelseformer intakta, har små eller inga möjligheter att minska fragmenteringen av e-infrastrukturlandskapet. Vi menar tvärtom att en nationell kommitté utan ett tydligt ägaransvar riskerar att

⁵ <https://ladok.se/wp-content/uploads/2019/10/Rapport-Organisation-och-styrning-av-Ladok.pdf>

leda till att komplexiteten och otydligheten ökar.” (SUHF och VR, 2020, s.11)

2. Hur möter vi EU:s digitala decennium?

Hur säkerställer vi de svenska lärosätenas gemensamma intressen och autonomi i relation till de omfattande europeiska (och internationella) initiativen? EU:s universitetsstrategi (2022) tillsammans med EU:s digitaliseringsstrategi (2022) innebär ett flertal initiativ kring livslångt lärande, utbildningssamarbeten och studentmobilitet. Det svenska ramverket för högre utbildning påverkas och behovet av e-infrastruktur förändras.^{6 7 8}

I dagsläget är det 19 svenska lärosäten som ingår i olika Europauniversitetskonsortier. Den verksamhet som håller på att utvecklas inom de europeiska konsortierna ställer delvis nya krav på den nationella e-infrastrukturen för högre utbildning. SUHF gör under 2023 en kartläggning av de olika Europauniversitetens olika digitaliseringsstrategier.⁹ Andra exempel på konkreta europeiska initiativ där nationell samordning behövs kring lärosätenas intressen, med tanke på den högre utbildningens förutsättningar och behov, är pågående initiativ som European Digital Identity¹⁰, Singel Digital Gateway¹¹, och Data Space for Skills¹², etc.

Behöver vi en samordnad röst, ”Sveriges e-infra för högre utbildning”, i de internationella sammanhangen? Här är det relevant att göra en jämförelse med våra närmaste grannländer, exempelvis Norge och Finland, där den nationella organiseringen av e-infrastrukturen för högre utbildning idag är väsentligt mindre fragmentiserad än i Sverige. När stora satsningar nu görs på e-infrastruktur för högre utbildning, kompetensförsörjning och livslångt lärande i Europa är det viktigare än någonsin att även de svenska lärosätena tillsammans med sina expertmyndigheter kan medverka i sådana samarbeten på ett mer samordnat och effektivt sätt i framtiden.

3. Hur möter vi ökade krav på säkerhet?

Behöver sektorn ett mer kraftfullt och nationellt samordnat juridiskt och praktiskt stöd? Säkerhetsfrågorna är mycket högt på dagordningen för samtliga lärosäten. Vi lever i en orolig värld. Hoten mot individer, organisationer och nationer växer. Var och en behöver svara upp mot ökade krav på säkerhet och skydd.

För e-infrastrukturen kan exempelvis nämnas det arbete som följer av införandet av EU:s dataskyddsförordning, GDPR, i den svenska lagstiftningen¹³. Vidare kan den pågående översynen av studieregisterförordningen (1993:1153) som Universitetskanslersämbetet för närvarande utför på uppdrag från regeringen¹⁴ innebära omfattande konsekvenser för lärosätenas administration av studier och studenter, så som betydande svårigheter att överhuvudtaget kunna upprätthålla de nuvarande nationellt samordnade lösningarna. Vidare medför den ökade geopolitiska oron och hot mot vitala intressen aktualiserade krav på bättre förmåga att möta växande cyberhot, exempelvis behov av systematiskt informationssäkerhetsarbete. Ytterligare finns i en aktuell remiss om kommande införande av EU:s dataförvaltningsförordning i svensk lag (Ds 2023:24) bl.a. förslag om att det förutom nationellt övergripande uppdrag till Myndigheten för digital förvaltning (DIGG) och Post- och telestyrelsen (PTS) bör skapas behöriga organ för olika

⁶ <https://education.ec.europa.eu/sv/document/commission-communication-on-a-european-strategy-for-universities>

⁷ <https://www.regeringen.se/faktapromemoria/2022/02/202122fpm63/>

⁸ <https://digital-strategy.ec.europa.eu/sv>

⁹ <https://suhf.se/arbetsgrupper/arbetsgrupp-for-eui-studieadministrativa-fragor/>

¹⁰ https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/european-digital-identity_en

¹¹ <https://www.digg.se/ledning-och-samordning/en-gemensam-digital-ingang-till-europa>

¹² <https://www.skillsdataspace.eu/>

¹³ <https://www.imy.se/verksamhet/dataskydd/det-har-galler-enligt-gdpr/>

¹⁴ <https://www.regeringen.se/regeringsuppdrag/2022/05/uppdrag-att-genomfora-en-oversyn-av-forordningen-19931153-om-redovisning-av-studier-m.m.-vid-universitet-och-hogskolor>

sektorer som med kunskaper om särskilda villkor och förutsättningar inom sina sektorer ska kunna ge kvalificerat och konkret stöd.¹⁵

Mot bakgrund av det allvarliga säkerhetsläget har regeringen tillsatt en utredare för att se över hur de statliga universitetens och högskolornas kompetens i säkerhetsfrågor kan öka, med fokus på lärosätenas styrelser (U2023/02485)¹⁶. I uppdraget ingår också att bedöma om det finns behov av ytterligare åtgärder för att öka universitetens och högskolornas kompetens i säkerhetsfrågor. Regeringen har också nyligen gett UHR, VR och Vinnova i uppdrag att ta fram nationella riktlinjer och förslag på stöd för kunskaps- och erfarenhetsutbyten för att främja ansvarsfull internationalisering på svenska lärosäten.¹⁷

Kan vi för den högre utbildningens särskilda förutsättningar och behov ordna ett nationellt samordnat och kvalificerat juridiskt och praktiskt stöd för lärosätena så att det främjar utveckling av ändamålsenlig e-infrastruktur? I ljuset av växande hot och ökade krav på säkerhet och skydd framstår det allt viktigare för sektorn att äga egen kvalificerad förmåga som arbetar med ett tydligt uttalat uppdrag och mål att ge verksamheten så goda förutsättningar som möjligt samtidigt som högt ställda krav på säkerhet och skydd tillgodoses.

Behöver vi göra något?

Om vi inte gör något själva – gör då istället någon annan det åt oss? Oavsett hur den nationella organiseringen av nödvändiga stödfunktioner för den högre utbildningens e-infrastruktur är utformad så är en avgörande fråga för de svenska lärosätena hur ett formellt och reellt inflytande över de prioriteringar och vägval som behöver göras kan säkerställas. Med denna utgångspunkt behöver vår nationella organisation, styrning och finansiering av den högre utbildningens e-infrastruktur ses över.

Uppdrag till utredningen om framtidens e-infrastruktur för högre utbildning

SUHF tillsätter efter samråd med UHR, VR och Ladokkonsortiet en utredare med uppdrag att se över framtidens e-infrastruktur för högre utbildning.

Utredaren ska överväga de frågeställningar och beakta de pågående initiativ och förutsättningar som beskrivs ovan. Efter hörande av verksamhetsföreträdare inom lärosätena och de berörda organisationerna ska utredaren föreslå möjliga åtgärder för att utveckla Sveriges nationellt samordnade organisation, styrning och finansiering avseende den e-infrastruktur som lärosätena behöver för sin verksamhet.

Utredaren ska lämna en delrapport med preliminära överväganden senast den 1 mars 2024 och en slutrapport med förslag på åtgärder senast den 1 juli 2024.

Enligt uppdrag

Marita Hilliges
generalsekreterare

¹⁵ <https://www.regeringen.se/remisser/2023/07/remiss-av-ds-202324-genomforande-av-eus-dataforvaltningsforordning/>

¹⁶ <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/kommittedirektiv/2023/09/u202302485/>

¹⁷ <https://www.uhr.se/om-uhr/detta-gor-uhr/projekt-och-uppdrag/framja-ansvarsfull-internationalisering-vid-utbildnings-forsknings--och-innovationssamarbeten/>